

RUUMILOOME EKSPERTRÜHM
LÖPPARUANNE

RUUMILOOME EKSPERTRÜHM

LÕPPARUANNE

RIIGIKANTSELEI

SISUKORD

Sissejuhatus	5
1. Järeldused	8
2. Ettepanekud	12
3. Ruumiloome meeskond	18
4. Ettepanekute elluviimiseks vajalikud sammud (kohesed tegevused)	23
5. Ühiskonnakasu	24
6. Ekspertühma koosseis	25
Lõpetuseks	26
Täiendavad seisukohad ja eriarvamused	27

LISAD:

[riigikantselei.ee/et/
ekspertuhmad](http://riigikantselei.ee/et/ekspertuhmad)

LISA 1: Ruumiloome ekspertühma vahearunde täiendatud versioon – laiendatud ülevaade ekspertühmas arutatud temadest

LISA 2: Töörühmade lõpparuanded

LISA 3: Ruumiloome memorandum

LISA 4: Kvaliteetse ruumi miinimumkriteeriumid

LISA 5: Intervjuud riigiasutuste ja teise oluliste osapooltega

LISA 6: Kohaliku omavalitsuse üksuste ruumipädevuse uuring

LISA 7: Rahvusvahelise uuringu "Valitsustasandi roll ruumiloomes" lähteülesanne

LISA 8: Ruumiloomeeaduse struktuur (esialgne visand)

LISA 9: Riigi üldised huvid ruumilised arengus. Paaver, Toomas, 2010. a

TABEL 1: Ruumiloome meeskonna ülesanded, rollid ja paiknemine (ekspertühma analüüs)

TABEL 2: Riigiasutuste ruumipädevus (ekspertühma analüüs)

Ruumiloome ekspertrühm tegutses Riigikantselei juures 2017. a juulist 2018. a septembrini. Ekspertühma ülesanne oli selgitada välja ruumiloome olukord riigi avalikus sektoris ja teha ettepanekuid olukorra parandamiseks. Käesolev dokument on kokkuvõtte tehtud tööst, kokkulepitud järeldustest ja ettepanekutest.

Põhjalikum ülevaade ekspertrühma tööst, arutatud teemadest ja eri seisukohtadest on esitatud vahearuande LISAS 1.

Ekspertühm kiitis aruande heaks 05.10.2018. Eriarvamused on toodud välja aruande lõpus. Aruande lisad ei ole ekspertrühma poolt konsensuslikult kinnitatud.

SISSEJUHATUS

Ruum on käesoleva aruande tähenduses piiritletud füüsilise ruumiga, mis hõlmab nii ehitatud kui ka looduslikku, nii välis- kui ka siseruumi. Ruum on piiratud ressurss, mille kasutamine peab olema teadlik, et võimaldada kõiki ühiskondlikult aktsepteeritud ja soovitud kasutusi – nii seniseid kui ka tulevasi.

Ruum

Ruumiloome on ruumi arengut mõjutavate otsuste kujundamine ja elluviimine. Ruumiloome on kompleksne protsess, mis sünnib eri sektorite ja paljude valdkondade ja osaliste koosmõjus. Seetõttu võib ruumiloome olla nii teadlik ja eesmärgipärane tegevus kui ka juhuslik, mõne teise eesmärgi saavutamiseks johtuv tulemus. Ruumiloome kvaliteedi määravad sageli otsused, mis langetatakse enne ruumilise planeerimise või projekteerimisprotsessi algust ning millesse ruumipädevusega spetsialistid – ruumivaldkondade asjatundjad – enamasti kaasatud ei ole. Ruumivaldkonnad on ekspertrühma käsituses eelkõige ruumi kavandamisega seotud erialad nagu ruumiline planeerimine, arhitektuur, sisearhitektuur, maastikuarhitektuur ja disain.

Ruumiloome

Ruumiotsused

Ruumipädevus

Ruumivaldkonnad

Ruumiloome peaks olema teadvustatud ja teadmistest juhitud tegevus, mille põhieesmärk on iga otsusega elukeskkonda parandada. Hea ruumilise keskkonna tekkimise eelduseks on nii selge riikliku ruumipoliitika olemasolu kui ka oskus seda ellu viia. Seni puudub Eesti riigil looduskeskkonda ja ehitatud keskkonda koos vaatavat ning eri ruumiloome valdkondi siduvalt rakendavat ruumipoliitika, mis oleks tegevuse aluseks kõigil otsustustasanditel ja kõigis valdkondades. Samuti puudub riigi tasandil eri ruumiloome valdkondade kompetentsi koondav üksus, kes ruumivaldkondi tervikuna käsitledes looks visiooni riigi ruumilisest tulevikust, analüüsiks oluliste ruumiotsuste ruumilist mõju – annaks ruumiotsusele ruumilist mõõdet.

Ruumipoliitika

Kvaliteetne ruum (ruumiline keskkond), sealhulgas elukeskkond ja avalik ruum, on üks kõigi Eesti elanike heaolu tagatistest. Kvaliteetne ruum ja ruumilahendus ühendab kunstilised, tehnoloogilised ja majanduslikud kaalutlused ning looduskeskkonna tasakaalustatud ruumiliseks tervikuks, mis hõlmab ehitiste arhitektuuri, välisruumi ja siseruumi ning on projekteerimise ja ehitamise tulemusel valmiva säästva ja tervikliku elukeskkonna loomise aluseks. Kõigile kättesaadav kvaliteetne avalik ruum on arenenud demokraatliku riigi oluline tunnus.

Kvaliteetne ruum

Elukeskkonna ruumilist arengut puudutavate otsuste killustatusele ja ühiste eesmärkide puudumisele kui probleemile on viidanud nii õiguskantslerid, erialaliidud kui ka eri ministriumid juba kümmekond aastat.

Ruumiotsuste killustatus

Praegune Eesti ühiskond seisab silmitsi mitme riiklikku lahendamist vajava väljakutsega. Eesti rahvaarvu säilitamine, kahanemine või kasv, investeringute jätkumine ja kasv, riigi atraktiivsuse kasv talentide ja start-up-ide asukohana, elanike elukvaliteedi paranemine ja turistide arvu kasv ehk Eesti konkurentsivõime rahvusvahelisel tasandil, on tugevalt mõjutatud ruumiloomest ja selle kvaliteedist.

Konkurentsivõime

Täiendavat ruumiloomealast panust lahenduste leidmisel nõuavad mitmed jätkuvalt akuutsed teemad nagu asustuse paiknemine riigis, linnalike asulate kompaktsuse tagamine, maapiirkondade looduslähedase elukeskkonna säilitamine, ajalooliste hoonete kasutuselevõtmise soodustamine, kohalike omavalitsuste piiride ülestest linnapiirkondade arenguküsimuste koordi-

neerimine, koolireformi elluviimine ja tänapäevase õpikeskkonna loomine, üürielamute toetusmeetme rakendamine, tasakaalustatum regionaalareng ning regioonides elanike arvu kahanemisega kohanemine, amortiseeruvate paneelilamute ehk massehituse asendamine või kaasajastamine, samuti mitmeid suurobjekte puudutavad küsimused.

Ruumiloome senisest sidusamat ja rakendamisele suunatud käsitlust eeldavad mitmes riiklikus arengukavas seatud eesmärgid sh „Transpordi arengukava 2014–2020“ säästva liikuvuse põhimõtted; „Kliimamuutustega kohanemise arengukava aastani 2030“ kliimamuutuste mõjuga kohanemine linnakeskkonnas; „Eesti ettevõtluse kasvustrateegia 2020“ talendipoliitika loomine, loomemajanduse edendamine ning ettevõtluskeskkonna igakülgne arendamine; „Eesti regionaalarengu strateegia 2014–2020“, nii välismaise oskustööjõu ja investorite kui ka küllastajate ja püsielanike jaoks atraktiivse, mitmekülgseid tegevusvõimalusi ja eneseteostust toetava elukeskkonna ja linnaruumi loomine; „Energiamajanduse arengukava aastani 2030“ hoonefondi jätkusuutlikkuse tagamisel rekonstrueerimistegevust ja uusehitust koos käsitlemine, „Kultuur 2020“ ja „Eesti arhitektuuripoliitika“ eeskujude seadmine arhitektuurse kvaliteedi saavutamisel ja hoidmisel ning elukeskkonna kui terviku väärtustamisel. Teemat on põhjalikumalt käsitletud LISAS 1, ptk 9.

Seos strateegiate ja arengukavadega

Eesti ühiskond on muutunud teadlikumaks ja nõudlikumaks elukeskkonna kvaliteedi suhtes. Muuhulgas väljendavad seda eri rahvaalgatused ja petisioonid ning ka kinnisvaraturg. 2019. aastal ilmuv inimarengu aruanne analüüsib ja mõtestab demokraatia „tervist“ Eestis avaliku ruumi, ühiskondliku sidususe ja säästva arengu vaatenurgast. Ruumilisele keskkonnale suurema tähelepanu pööramist eeldavad rahvusvahelised kokkulepped: Vabariigi Valitsus on hiljaaegu ühinenud Euroopa maastikukonventsiooniga ja allkirjastanud Davosi deklaratsiooni ning võtnud kohustuseks kliimaeesmärkide saavutamise.

Ühiskonna ootused ja rahvusvahelised kokkulepped

Ruumiloome ekspertrühma loomine põhines Vabariigi Valitsuse tegevusprogrammi punktil 5.6 ja selle aluseks oli Vabariigi Valitsuse kinnitatud memorandum. Ekspertühma tööd koordineeris Riigikantselei koostöös Kultuuriministeeriumiga.

Ekspertühma mandaat

Ekspertühm kirjeldas ruumiloome alaste muudatuste võimalikkust, vajalikkust ja kasu ühiskonnale, kaardistades ja analüüsides keskkonna kujunemist ja elukeskkonna toimimist mõjutavaid otsuseid ja otsustusprotsesse. Ruumiloome ekspertrühm tegeles ruumiloomega laiahaardeliselt: nii otseselt kui ka kaudselt ruumi kujundavate otsuste ja protsessidega, mis käsitlevad nii ehitatud keskkonda kui ka looduskeskkonda.

Ekspertühm keskendus riigi rollile ruumiloomes – peamiselt keskvalitsuse ja riigiasutuste tasandile – ning nõustamise juurutamise, õigusaktide ja ruumiloomet suunavate dokumentide asjakohastamise ja elluviimise parendamise kaudu ruumiotsuste kvaliteedi parandamisele üldiselt. Ekspertühm tegi ettepanekuid ministeeriumide ja riigiasutuste ruumiotsuste kvaliteedi parandamiseks ja koostöö tõhustamiseks, vähemal määral käsitleti regionaal- ehk maakonnatasandit.

Riigi roll ruumiloomes

Riigi kui keskvalitsuse ülesanded ruumiloomes on eelkõige järgmised.

Riik kui:

1. hoiakute kujundaja ja teadlikkuse tõstja ning kvaliteetset ruumi soodustava õigusruumi looja;
2. ruumipoliitika kujundaja ja ruumi läbimõeldud kasutamise ning kvaliteedi eestkostja;
3. ruumipoliitika elluviija ja hea eeskuju näitaja;
4. tellija ja rahastaja ning toetuste jagaja;
5. nõuandja;
6. eriarvamuste tasakaalustaja;
7. lubade andja.

Kuigi valdav osa ruumiotsustest tehakse kohaliku omavalitsuse üksuse (KOV) tasandil, ei sekku ekspertrühm KOVi tasandi ruumiloomesse: tulenevalt kohaliku omavalitsuse autonoomiast ja omavalitsuste suurest varieeruvusest. Ekspertrühm eeldab ettepanekuid tehes, et haldusreformi tulemusena saavutatakse esmakordselt olukord, kus kõigis kohaliku omavalitsuse üksustes või mitme omavalitsusüksuse peale ühiselt on palgal ruumipädevusega spetsialist. Ekspertrühm käsitles keskvalitsuse suhet kohaliku omavalitsuse üksustega kui nõustavat ja toetavat partnerlust. Selgema ja toetavama õigusruumi loomine, riiklike strateegiadokumentide ja nende rakendamise parendamine, kahepoolse koostöö parendamine ja nõustamisteenuse juurutamine saavad toetada ruumi kvaliteedi paranemist ka kohaliku omavalitsuse üksuste tasandil, KOVide autonoomiat piiramata.

KOV – tasandi ruumiloom

Ekspertrühma ettepanekuid tuleks vaadata kui tervikut: nende rakendamine üheskoos aitab liikuda seatud eesmärkide saavutamise suunas. Kuigi ka iga ettepanek üksikuna aitab olukorda parandada, on ruumiloomes sedavõrd kompleksne protsess, et ühelgi ettepanekul eraldiseisvana ei ole Eesti ruumi kvaliteedi paranemisele ja protsesside sujuvamaks muutmisele piisavat mõju.

Ettepanekud

Aruandes esitatud ettepanekud ja järeldused põhinevad põhjalikul analüüsil ning töörühma ja ekspertrühma liikmete eksperdiarvamustel. Välja on selgitatud, millised probleemid esinevad Eesti õigusruumis ja strateegilistes arengudokumentides, mis takistavad kvaliteetse ruumi realiseerumist, millised on ruumiloomes seisukohast puudujäägid olulise ruumimõjuga riiklike otsuste langetamisel ning tehtud on ka ettepanekuid ruumialase pädevuse suurendamiseks valitsustasandil.

1. JÄRELDUSED

Järeldused põhinevad ekspertrühma tööühmade raames tehtud intervjuudel, koostatud analüüsidel ja ekspertrühma liikmete ning tööühmade liikmete eksperdiarvamustel.

1 PRAEGUNE OLUKORD

Kvaliteetne ruum ei ole riigi tellimusena sõnastatud. Seetõttu ei ole kvaliteetne ruum riigi huvina esiplaanil.

- Riigil puudub ühtne arusaam ning ametkondadevaheline kokkulepe kvaliteetse ruumi kohta.
- Valitsusasutuste,¹ riigi sihtasutuste ja äriühingute, sh RKAS-i, Maaameti, Maanteeameti, Tallinna Sadama jt statuutides ei sisaldu kvaliteetse ruumi loomise eesmärki.

SOOVITUD SEIS

Kvaliteetse ruumi tekkimise eelduseks on, et kvaliteetne ruum on sõnastatud riigi huvina ja tellimusena.

2 PRAEGUNE OLUKORD

Esmaste otsuste kvaliteet seab piirid ruumilahenduste kvaliteedile. Kuna riiklikud otsused ei ole eesmärkide poolest tasakaalustatud ja ruum jääb otsustes tagaplaanile, on suur tõenäosus halva kvaliteediga ruumi tekkimiseks.

- Praegu on esiplaanile seatud valdkondlike põhieesmärkide saavutamise, mis ruumikaalutluseta üksikotsustena ei taga sidusa ruumi kujunemist.
- Ruumilisele planeerimisele ja projekteerimisele eelnevad ruumimõjuga otsused määravad ruumi kvaliteedi või selle puudumise ka siis, kui projektlahendusi koostavad ning neid kiidavad heaks kutsega või tegevusloaga isikud jt spetsialistid.
- Olemasolevad reeglid ei pruugi tagada kvaliteetse ruumi loomist igal üksikjuhul, kui otsuseid tehakse meetodikate alusel, mis ei arvesta konkreetse ruumiga või ruumikaalutlusega üldiselt.
- Valitseb arvamus, et ruumi seisukohast parem otsus tähendab suuremaid kulusi, kuigi pikas perspektiivis ei pruugi nii olla.

SOOVITUD SEIS

Halva kvaliteediga ruumi tekkimise vältimiseks on ruumi kvaliteet otsuste langetamisel esiplaanil ja valdkondlikud otsused eesmärkide poolest tasakaalustatud.

1 LISAS 2 toodud ruumiotsuste tööühma lõpparuandes on näited riigiasutustest ja ettevõtetest, kelle puhul on vajalik kvaliteetse ruumi ja elukeskkonna sõnastamine ühe eesmärgina. Nimekiri ei ole ammendav.

3 PRAEGUNE OLUKORD

Kohaliku omavalitsuse üksused vastutavad üksi ruumi kvaliteedi eest ka riigiasutuste ülesannete täitmisel.²

- Riigiasutused eeldavad KOVIDelt ruumiliste lahenduste väljatöötamist ja panustamist, samuti järelevalvet ruumilise keskkonna arhitektuurse kvaliteedi üle, kuid KOVIDes puuduvad selleks sageli nii ruumiharidusega ja vastava kogemusega spetsialistid kui ka rahalised vahendid.
- Riigiasutused panevad KOVID tsentraalsete ametkondlike ruumiotsustega sageli sundseisu, mistõttu kohalikud ruumiotsused ei lähtu kohalikust huvist ega vajadusest, vaid peavad kohanduma riigiasutuse otsusega.
- Riik ei tee alati KOVIDega koostööd ega koordineeri investeerimistoetuste andmist kolmandatele isikutele.

SOOVITUD SEIS

Riik tagab, et investeerimis- ja rahastusotsused lähtuvad muu hulgas kvaliteetse ruumi kriteeriumist, et ruumiliste lahenduste väljatöötamisel kaasatakse ruumipädevusega spetsialistid ja ruumiotsuste tegemisel arvestatakse rohkem kohalike huvide ja vajadustega. Valitsusasutuste juhtimisel kohalikes omavalitsustes ellu viidav tegevus hõlmab lisaks valdkondlike eesmärkide täitmisele ka panustamist ruumi kvaliteeti.

4 PRAEGUNE OLUKORD

Riigi ruumilise arengu eesmärgid on arengudokumentides terviklikult sõnastamata.

- Üleriigiline planeering (ÜRP) kui riigi ruumilist arengut enim suunav dokument ei sobitu selgelt ja arusaadavalt riigi strateegiliste ja valdkondlike arengukavade süsteemi, see ei ole õigusaktides seatud tasandile, mida planeering õigusruumis selle sisu tõttu olema peaks.
- Üleriigiline planeering ei täida õigusaktides määratud ülesannete ja eesmärkide valikulisuse tõttu horisontaalse, valdkondi siduva ruumiloome dokumendi rolli, millega arvestamine oleks valdkondlike arengukavade koostamisel ja elluviimisel kohustuslik.
- Üleriigiline planeering ei hõlma kogu ruumiloomet. Üleriigiline planeering ei puuduta näiteks arhitektuuri, ehituspärandit ega avalikku ruumi.
- Riiklikes planeeringutes sisuliselt selgitatakse välja valdkondade ruumivajadused ja neist tulenevad piirangud, mis sageli ei ole elukeskkonna kvaliteedi aspektist kaalutavad, kuna valdkondlikud regulatsioonid on tugevamad – mitmekülgne ja lõimitud ruumikäsitlus jääb tagaplaanile.
- Arhitektuuripoliitika, kinnisvarapoliitika ja ÜRP on omavahel seostamata.

SOOVITUD SEIS

Riigi ruumilise arengu eesmärgid on arengudokumentides terviklikult sõnastatud ja valdkondade tegevuse aluseks.

2 LISA 2: töörühmade lõpparuanded, ruumiotsuste töörühma lõpparuanne; LISA 5: intervjuud riigiasutustega

5 PRAEGUNE OLUKORD

Riigi üksikotsuste laiemat ruumimõju ei ole otsuse tegijad sageli teadvustanud ja ruumiotsuste ruumikvaliteet pole kontrollitud.

- Riik ei kasuta oma finantseeringuid ruumilise arengu eesmärkide saavutamiseks piisavalt läbimõeldult.
- Rahastusmeetmed ja investeeringuotsused ei sisalda kvaliteetse elukeskkonna eesmärki, kuna eeldatakse, et ruumi kvaliteet on eelnevate protsessidega (planeeringu- ja loamenetlusega) juba tagatud.
- Riigi investeeringud kinnisvarasse, sh ehitiste ja rajatiste asukoha valik ning ruumiprogrammide, lähteülesannete ja hanketingimuste koostamine ei lähtu laiemalt inimeste elukeskkonna parendamise eesmärgist.
- Otsustes domineerivad valdavalt pinnaefektiivsuse ja kuluefektiivsuse kriteeriumid. Sageli ei võeta arvesse kaudseid kulusid, mis võivad muuta näiliselt tõhusad projektid ühiskonna kui terviku seisukohast pikaajaliselt kahjumlikuks.
- Riigiasutuste omavaheline koostöö on mitmeti puudulik, samuti kooskõla riigi ja KOVide ruumiotsuste vahel.
- Ehitiste ja taristu lähteülesannete koostamisel ja rahastusotsuste tegemisel ruumipädevusega isikud kaasatud ei ole. Arhitektid, planeerijad, maastikuarhitektid, sisearhitektid ja disainerid kaasatakse protsessi alles projekteerimiseks ja planeerimiseks – siis, kui olulised otsused on juba tehtud.

SOOVITUD SEIS

Otsuste tegijad teadvustavad, milline on riigi üksikotsuste laiem ruumimõju; ruumiotsuste kvaliteet on kontrollitud ja ruumimõju hinnatud.

6 PRAEGUNE OLUKORD

Ruumiandmed ei ole piisavalt koondatud.

- Puudub terviklik ruumiväärtusi koondav kaardiinfo. Ruumiotsuste langetamisel puudub ülevaade olemasolevatest säilitatavatest ja planeeritud, sh kohaliku tasandi üldplaneeringutes planeeritud ruumiväärtusega aladest ja objektidest. Eri ruumiandmete registrid ja kaardirakendused ei ole omavahel seotud, mis muudab vajaliku info kättesaamise töömahukaks ja tülikaks.
- Otsuste ettevalmistamisel, nende eelarvelisel ja ajalisel planeerimisel ning hanketingimuste koostamisel ei osata seetõttu piisavalt arvestada koha eripärast tulenevate tingimustega.

SOOVITUD SEIS

Ruumiandmed (registrid ja kaardirakendused) on koondatud, avaandmetena kõigile kättesaadavad ja lihtsasti kasutatavad ning ruumiväärtused on ruumiotsuste kaalumisel otsustajatele teada.

7

PRAEGUNE OLUKORD

Seadused,³ mis ruumi mõjutavad, ei sätesta ruumiloome eesmärke, vaid piirduvad menetluste reguleerimise ja kitsalt seatud valdkondlike eesmärkidega.

- Ükski kehtiv seadus ei käsitle ruumiloomet terviklikult ja seostatult.
- Elukeskkonna parendamise põhimõtte ei kehti õigusaktides piisavalt laiaulatuslikult. Planeerimisseaduses on esile toodud elukeskkonna parendamise, huvide tasakaalustamise ja lõimimise ning otstarbeka, mõistliku ja säästliku maakasutuse põhimõtted planeeringudokumendi koostamisel, kuid planeeringud hõlmavad üksnes osa ruumiloomest ning planeerimisseaduse põhimõtted otse väljaspool planeeringuid ei rakendu. Teistes ruumiloomet otseselt või kaudselt mõjutavates seadustes sarnane käsitlus puudub täielikult.
- Ehitusseadustik on olemuselt ohutusseadus, mille alusel ei käsitleta ruumikvaliteeti laiemalt.
- Lisaks ei taga praegune käsitlus avaliku ruumi terviklikku ja seostatud arengut ega kõigi ruumiloome valdkondade spetsialistide kaasamist avalikku ruumi mõjutavatesse otsustesse ühtsetel alustel.
- Õigusruum saab füüsilise ruumi muutumist senisest asjakohasemalt ja paremini suunata, kuid ükski seadus ei saa töötada ilma rakendajate tahte ja oskusteta ega omaksvõtuta ühiskonnas laiemalt.
- Omandi puutumatus põhimõtte võib pärssida kvaliteetse ruumi loomist. KOVil pole piisavalt selget alust kvaliteetse ruumi nõudmiseks eraomanikult.

SOOVITUD SEIS

Kõik seaduste alusel tehtavad ruumiotsused juhinevad ruumiloome eesmärkidest ja arvestavad tasakaalustatult elukeskkonna parendamise põhimõttega.

8

PRAEGUNE OLUKORD

Riigi tasandil ei ole piisavalt rakendatud ruumiharidusega spetsialiste, et elukeskkonna parendamise eesmärki täita ja ruumiloome seisukohast pädevate otsuste langetamist tagada. Koostöö ruumivaldkondade vahel ei ole piisavalt sidus.

- Olulistesse ruumiloome protsessidesse pole sageli kaasatud ruumipädevusega spetsialisti, kes suudaks ruumi kvaliteedi vajakajäämistele tähelepanu juhtida.
- Eri ministriumid, ametid ja organisatsioonid, kelle riik on kutsunud tegema ruumi puudutavaid otsuseid, ei oma ega kaasa (sh väljaspoolt valitsusasutusi) selleks piisavalt ruumialase haridusega spetsialiste, kes analüüsiks ja selgitaks valdkondlike otsuste ruumilist mõju.
- Parandamist vajab eri ruumivaldkondade omavaheline sidusus: ruumilise planeerimise, hoonete arhitektuurse projekteerimise, tehnilise taristu projekteerimise, maastike kavandamise ja avaliku ruumi sidusus.

SOOVITUD SEIS

Riigi tasandil on rakendatud rohkem ruumiharidusega spetsialiste, et ruumiloome seisukohast pädevate otsuste langetamine oleks tagatud. Koostöö ruumivaldkondade vahel on sidusam.

Loetletud probleemid on riigi arengu seisukohalt tõsised ja nõuavad samme olukorra parandamiseks. Puudused on struktuursed ja eeldavad lahendamiseks pidevat tähelepanu, eelkõige kvaliteetse ruumi määratlemist valdkondlike otsuste ühe eesmärgina, ruumiteadlikkuse ja -pädevuse suurendamist ning ruumivaldkondade erialaspetsialistide osalemist ruumiloome protsessides.

2. ETTEPANEKUD

Ekspertühma ettepanekuid tuleb vaadata komplekselt: nende rakendamine üheskoos aitab liikuda seatud eesmärkide saavutamise suunas, ühelgi ettepanekul eraldiseisvana ei ole Eesti ruumi kvaliteedi paranemisele ja protsesside sujuvamaks muutmisele piisavat mõju. Seaduste täiendamise ja arengudokumentide muutmise ettepanekud aitavad eelkõige parandada riigi ruumipoliitika ja valdkondlike ruumiotsuste sidusust ja tasakaalustatust. Ruumi kvaliteedi tagamise ning ruumipädevuse suurendamise ja koostöö parandamise ettepanekud aitavad eelkõige saavutada ruumimõjuga üksikotsuste ning välisvahendite, riiklike investeeringute ja toetusmeetmete suuremat kooskõla ruumilise arengu põhimõtetega ja suurendada üldist ruumipädevust.

1. Kvaliteetne ruum on oluline avalik huvi, mis on vaja seada riiklikuks tellimuseks ja eesmärgiks nii tellija, (kaas)rahastaja kui ka ruumiotsuste kujundaja positsioonis.

Kvaliteetne ruum tuleb seada eesmärgiks muude valdkondlike eesmärkide kõrval ja riik peab näitama eeskujuna selle loomisel. Ruumikvaliteedi tagamiseks ruumimõjuga üksikotsustes ja suurema kooskõla saavutamiseks ruumilise arengu põhimõtetega, on vaja muuta ruumikaalutlus süsteemsemaks.

1.1. Välja töötada kvaliteetse ruumi kriteeriumid.

Leppida kokku kvaliteetse ruumi kriteeriumides, millest riigiasutused saaksid lähtuda ning mis looks aluse ruumimõju hindamiseks.

1.2. Kaaluda seadustesse asjakohaste muudatuste tegemist, et kvaliteetse ruumi tellimus sätestada.

Teha asjakohased muudatused riigivaraseadusesse ja riigihangete seadusesse ning teistesse vastavatesse vara haldamist puudutavatesse õigusaktidesse, et kvaliteetse ruumi tellimus sätestada.

1.3. Peamiste ruumilise keskkonna kujundamisega seotud valitsusasutuste, riigi sihtasutuste ja riigi äriühingute põhikirjades ja põhimäärustes sätestada kvaliteetse ruumi tellimus.⁴

⁴ LISAS 2 toodud ruumiotsuste töörühma lõpparuandes on näited riigiasutustest ja ettevõtetest, kelle puhul on kvaliteetse ruumi ja elukeskkonna sõnastamine ühe eesmärgina eelkõige vajalik. TABELIS 2 on toodud ülevaade põhilistest valitsusasutustest, kes ruumiotsuseid langetavad. Kumbki loetelu ei ole ammendav ega ekspertrühma poolt konsensuslikult kinnitatud.

2. Riigi otsuseid, sh rahastusmeetmeid, kasutada senisest enam kvaliteetse elukeskkonna ja regionaalarengu edendamiseks.

Riigi otsustusprotsesse ja rahastusmeetmeid täiendada ruumialaste kriteeriumidega, et soodustada väärtuslike ehitiste kasutuselevõttu ja restaureerimist, kvaliteetse kaasaegse ning säästliku avaliku ruumi, arhitektuuri, maastikuarhitektuuri, sisearhitektuuri ja keskkonnadisaini loomist; asulakeskuste korrastamist ja tihendamist; keskkonnahoidlike ehitus- ja hooldustehnoloogiate rakendamist ning loodusressurside säästlikku kasutamist.

- 2.1. Euroopa Liidu struktuurivahendite tulevaste perioodide toetuste jaotamise põhimõtetesse lisada läbiva teemana elukeskkonna parendamise printsiip.

Kohe rakendatava meetmena annaks see säte võimaluse kaaluda tehtavate investeeringute ruumilist mõju ning pikas perspektiivis kasutada investeeringuid süsteemselt parema elukeskkonna saamise nimel.

- 2.2. Kaalukate ruumi mõjutavate otsuste langetamisel ja ruumi kavandamisel hinnata kogukulu ühiskonnale elukaare vältel.

Ruumipoliitika eesmärkide tagamisel peab kaalukate ruumiotsuste tegemisel hindama ka pikaajalisi sotsiaal-majanduslikke mõjusid, sh arvestama ehitiste kogu elukaarega – ehitamise, kasutamise, korrashoiu ja lammutamisega; väärtuste juurde loomise ja säilitamisega ning asukohast tulenevate mõjudega. Ruumiline planeerimine ja finantsplaneerimine on vaja paremini seostada. Kulu ühiskonnale peaks olema teisendatav eelarvenumbriteks,⁵ kuna kvaliteetset ruumi saab lõppkokkuvõttes rajada vaid piiratud ressursi ulatuses.

3. Laiendada elukeskkonna parendamise põhimõtte kogu ruumiloomele ning luua selle põhimõtte rakendamiseks õigusaktides senisest selgemad alused.

Eri seaduste alusel ruumi teadvustatud muutmine peaks maksimaalsel võimalikul määral aitama kaasa elukeskkonna parendamisele ja säästva arengu eesmärkide saavutamisele. Elukeskkonna parendamise põhimõtte saab olla eesmärgipärane, kui see kehtib laiemalt ning riik teeb selgemaks, kuidas selle põhimõtte rakendamise eest hoolitsetakse.

- 3.1. Parema ruumikaalutluse võimaldamiseks ja ühiskonna hoiakute kujundamiseks kaaluda õigusaktide täiendamist.

Õigusaktides tuleb luua senisest selgemad alused ruumiloomele tervikuna, haarates seostatuna kõiki ruumiotsuseid. Seaduses tuleb seostatult käsitleda ruumiloome põhimõtteid ja mõisteid. Avaliku ruumi olulisuse rõhutamine ruumiloomes ja kvaliteedinõude sõnastamine annavad parema aluse kvaliteetse avaliku ruumi ja ehitatud keskkonna rajamiseks ning eelnõude ruumimõju hindamiseks. Samuti on vajalik muuta valdkondlikku ruumiloomet käsitlevaid õigusakte selliselt, et oleks tagatud ruumispetsiifikast tulenevalt sobivaima pädevusega spetsialistide kaasatus ruumiotsuste tegemisse.

Õigusaktide täiendamine tähendab kas olemasolevate seaduste ja juhendite täiendamist ruumiloome aspektidega, kus see on asjakohane, või uue üldseaduse (nn ruumiloomeseaduse) loomist.

5 Üks võimalik meetodika selleks on BREEAM standard 6.

- 3.2. Õigusaktide ja strateegiliste dokumentide eelnõude koostamisel hinnata ruumimõju.

Täiendada mõjude hindamise metoodikat,⁶ lisades keskkonnamõjude kõrvale ruumimõju kriteeriumi. Ruumimõju hindamine eeldab vastava pädevusega spetsialistide olemasolu või kaasamist otsuste ettevalmistamisse.

4. Parandada ruumiloome eesmärkide ja vajaduste arvesse võtmist valdkondlike arengukavade koostamisel ja rakendamisel.

- 4.1. Arvestada ruumimõjuga riigi tegevuspõhise eelarve struktuuri koostamisel ning üleriigilise strateegia ja valdkondlike arengukavade metoodiliste aluste väljatöötamisel.

Ruumimõjuga on vaja arvestada ka investeerimiskava koostamise protsessis ja ruumiloomega seotud tulemusvaldkondade tegevuste planeerimisel.

- 4.2. Laiendada ruumivaldkondade käsitlust üleriigilises planeeringus ning parandada nende arvessevõtmist valdkondlike arengukavade koostamisel ja rakendamisel, sh projekteerimisel ja ehitamisel.

Üleriigiline planeering siduda strateegiadokumentide süsteemi ja kinnitada poliitika põhialustena, et tagada planeeringu terviklik rakendamine. Üleriigilist planeeringut kui ruumipoliitika üht alusdokumenti, mis juhib ruumiloomet kõigis mõõtkavades ja tasanditel, täiendada kvaliteetse ruumi põhimõtete ja kriteeriumitega, mh ehitatud keskkonna, arhitektuuri, kultuuripärandi, maastikuarhitektuuri, disaini ja sisearhitektuuri valdkondade eesmärkidega.

Üleriigiline planeering või mõni teine laiapõhjaline ruumipoliitika dokument on vajalik, et luua ühtne sisuline alus ruumimõju arvestamiseks ja hindamiseks nii eri strateegilistes dokumentides, ruumi planeerimisel, projekteerimisel, ehitamisel ja kasutamisel kui ka eraldiseivate ruumiotsuste või ruumimõjuga otsuste tegemisel.

Uues koostatavas horisontaalses strateegias „Eesti 2035“ tuleb sõnastada Eesti ruumi arengusuunad, hõlmates kõiki ruumiloome valdkondi.

- 4.3. Toetada halduspiiride üleest planeerimist nii regionaalsel kui ka kohalikul tasandil.

Arvestades haldusreformi tulemusena moodustunud kohaliku omavalitsuse üksuste väikest arvu maakondades, on maakonnaplaneeringute asemel otstarbekas koostada regionaalseid planeeringuid, mis arvestaksid piirkondlikke eripärasid ja vajadusi (loodus- ja kultuurimaastikud, ehituskultuur, etniline kultuur ja majandustegevus). Linnade ja lähivaldade põimunud ruumilise arengu suunamiseks on vaja koostada linnaregioonide planeeringud. Regionaalseid planeeringuid saab paremini siduda Eesti regionaalse arengu strateegiaga.

5. Kujundada ruumiandmete andmebaaside ja kaardirakenduste ühendamise ja ruumiväärtuste kaardikihtide lisamisega ruumiloomet toetav teenus.

6 <https://goo.gl/thFGdj>

- 5.1. Arendada edasi Maa-ameti kaardirakenduse süsteemi ning lisada ruumiväärtuste kaardikihid avaandmetena, kujundades nn ruumiatlase.

Ruumiatlas peaks ruumiväärtusega objektid ja alad, sh planeeringutega kaardistatud ja planeeritud ruumiväärtused siduma sellel alal tehtavate ruumiotsustega – näiteks eelarve planeerimise ja ruumipädevuse kaasamise vajadusega.

Ruumiandmed, sh kaardistatud ja maakonna- ja üldplaneeringutega planeeritud ruumiväärtuste andmed ning kohaliku tasandi ruumiväärtuste andmed tuleb muuta ühest kohast kättesaadavaks. Ruumiatlas võiks olla käepärane abivahend poliitikutele, ametnikele ja spetsialistidele kaalutletud ruumiotsuste tegemisel ja kodanikuühiskonnale ümbritseva keskkonna väärtuste teadvustamisel ja kaitsmisel.

- 5.2. Ühildada paremini olemasolevad registrid, et suurendada sisuliseks tööks kasutatavat aega info otsimisele kuuluva aja arvelt.

Ruumiatlas peaks tulevikus olema osa ühtsest riiklikust ruumiloome registrite ja kaardirakenduste süsteemist, mis hõlmab lisaks loodavat riiklike planeeringute registrit, ehitisregistrit ja kinnisvararegistrit jt.

6. Täiendada asjakohaseid ruumi kavandamise juhendmaterjale parimate ruumiloometavade põhimõtetega.

- 6.1. Täiendada või muuta asjakohaseid standardeid. Standardite koostamine muuta läbipaistvamaks ning nende soovituslik olemus muuta selgemaks.

Parandada üldist teadlikkust standardite soovituslikust olemusest – standardi eesmärk on lihtsustada projekteerija ja ametniku tööd – olla toeks keelamata erilahendusi. Standardi kasutamine ei vabasta ruumianalüüsist ega pruugi alati tagada parimat võimalikku tulemust. Sealhulgas on vajalik uuendada standardit EVS 843: Linnatänavad, et see arvestaks linnatänava ja tee kui avaliku ruumiga senisest kohapõhisemalt ja tasakaalustatumalt.

- 6.2. Jätkata ning alustada häid ruumiloometavasid tutvustavate juhendmaterjalide koostamist kõigi ruumivaldkondade kohta.

Parimat kompetentsi kasutades üldiste abi- ja juhendmaterjalide koostamine säästab ühiskondlikke ressursse, sealhulgas raha, kuna vähendatakse dubleerivaid tegevusi (kasutatakse parima kompetentsiga väljatöötatud lahendusi, väheneb tööaeg eri asutustes samade probleemide lahendamiseks, väheneb kohtuvaidluste risk ja sellega seotud kulu ühiskonnale). Samuti paraneb õiguskindlus ja tagatakse õiguse ühetaoline kohaldamine kogu riigis.⁷

- 6.3. Töötada välja riigihangete juhised ja hea tava, mis toetaksid senisest enam säästva arengu ja kvaliteetse ruumi eesmärki.

Riigi esindushoonete (sh saatkondade) ja avalike sise- ja väliruumide kujundus on sageli riigi esimene visiitkaart, kuid sellele vaatamata ostetakse sinna muude riikide tooteid. Peamiseks põhjuseks on asjaolu, et riigihankes on lubatud pakkumistes asendada projekteeritud originaaltooted analoogtoodetega – mis praktikas tähendab Eesti

disaini asendamist enamasti odavamate, kolmandates riikides toodetud koopiatega. Riigihangetes peaks olema autorsus käsitletud, mis kaitseks Eesti disaini ja selle kaudu Eesti identiteeti. Oleme Euroopa Liidus liitunud mitmete põhimõtetega, mis kaitsevad autorsust, kuid disaini puhul neid põhimõtteid ei järgita.

7. Suurendada ja laiendada riigi keskvalitsuse tasandil ruumipädevust ja koostööd, et saavutada nii riigi tasandi ruumiotsuste parem kvaliteet kui ka sujuvam ja teadlikum ruumiloome. Olemasolevate valitsusasutuste ruumipädevust kokku koondades ja ruumiloome meeskonnaga täiendades moodustada ruumiloome üksus.⁸

Peamistes ruumiloomega seotud riigiasutustes tuleb suurendada ruumipädevust.

Ruumiloomega seotud üksuste tegevused tuleb ümber korraldada ning kõigi ruumivaldkondade pädevust juurde tuua. Seda on võimalik teha ruumipädevusega inimeste palkamise ja koolituste korraldamise kaudu.

Moodustada tuleb riigi ruumiloomet tervikuna kujundav ja koordineeriv ruumiloome üksus. Ruumiloome üksuse loomine on vajalik, et viia kooskõlla riigi eri ministeeriumide, ametite, aktsiaseltside jne sageli vastandlik ja ebajärjekindel tegevus Eesti ruumi kujundamisel. Jätksuutliku elukeskkonna tagamiseks ja ruumilise reostuse vältimiseks on vaja riigi pikemaegsemat aktiivsemat, terviklikumat ja läbimõeldumat tegevust. Parema ruumipoliitika rakendamine eeldab sihipärast ruumivaldkondade ekspertide tööd, sh osalemist ruumiloomet puudutavaid õigusakte, strateegiadokumente ja üksikotsuseid ettevalmistavates protsessides, tööühmades ja komisjonides.

Koostöövõime ja ruumialaste teadmiste vähesus on üks peamisi puudusi ruumiloomes – selleks puuduvad praegu nii riigi poolt seatud ülesanded kui ka inimesed. Ruumiloomal puudub praegu valitsuse tasandil vastutaja.

Kuigi ruumiloome meeskonna loomine ja ruumipädevuse konsolideerimine on vaid üks osa ekspertrühma ettepanekute paketist, on struktuurne muudatus oluliseks eelduseks mõtteviisi, asjaajamise ja otsustusprotsesside muutusele organisatsioonis ja riigivalitsemises. Ettepanekut on põhjalikumalt käsitletud peatükis 3.

7.1. Moodustada riigi keskvalitsuse tasandil ruumiloome meeskond ministeeriumi osakonnana.

Ruumiloome meeskonna moodustamine täiendab riigi tasandi ruumipädevust uute spetsialistidega ja toob kokku ruumilise planeerimise, arhitektuuri, sisearhitektuuri, maastikuarhitektuuri ja disaini valdkondade pädevuse nn ruumiloome kompetentsikeskusena. Ekspertühma arvamuste kohaselt oleks kõige otstarbekam luua **ruumiloome meeskond ministeeriumi (Rahandusministeeriumi või Majandus- ja Kommunikatsiooniministeeriumi) ruumiloome osakonnana. On oluline, et ruumiloome üksus oleks esindatud asekantsleri tasandil.**

8 Rahandusministeeriumi eriarvamuse kohaselt ei ole uue ruumiloome üksuse moodustamise vajadus piisavalt selgelt välja toodud.

Ruumiloomel asekantsler esindab ruumiloomel valdkondi riigivalitsemise kõrgeimal tasandil. Ruumiloomel asekantsler on vajalik, et ruumiloomelalane töö oleks koordineeritud ja piisavalt kõrgetasandiliselt, otsuste algfaasis esindatud. Ruumiloomel puudub täna riigistruktuuris „omanik“. Ilma selge struktuuriüksuseta ja juhtimiseta omanikutunnet ei teki.

Ruumiloomel meeskonna toomisel olemasoleva asekantsleri juhtimise alla kaaluda asekantsleri ümbernimetamist või nimetuse laiendamist.

Ruumiloomel meeskonna ülesandeks seada ekspertrühma teiste ettepanekute järjepidev elluviimine.

- 7.2. Ümber korraldada eri ministeeriumides riigi ruumiloomeliga seotud üksuste tegevused, konsolideerida olemasolev ruumipädevus.

Moodustatava ruumiloomel meeskonna (nt osakonnaga) juurde tuleks liita Rahandusministeeriumi planeeringute osakond, Majandus- ja Kommunikatsiooniministeeriumi ehitus- ja elamuosakond, Kultuuriministeeriumi arhitektuurialane kompetents ja liita või sidustada Kultuuriministeeriumi disainialane kompetents. Struktuuriüksusega sidustada Rahandusministeeriumi regionaalhalduse alane, innovatsiooniüksuse disainialane ning teiste ruumiotsuseid tegevate üksuste vastav kompetents.

Seoste väljatöötamine olemasolevate ametikohtadega ning konkreetset ettepanekuid riigi ruumipädevuse konsolideerimiseks, on ruumiloomel üksuse loomist ette valmistava töörühma ülesanne.

Kui konsolideerimine ei õnnestu või töörühma tehnilises analüüsis selgub, ei taga soovitud tulemust, on võimalik kaaluda alternatiivset varianti: näiteks ruumiloomel meeskonna loomist Riigikantselei juurde, kes kureerib praegu säästva ja jätkusuutliku arengu temaatikat.⁹

8. Suurendada ruumialast teadlikkust ja ruumipädevust ruumiotsuste langetamisel ja ühiskonnas laiemalt.

- 8.1. Jätkata koolituste ja teabepäevade korraldamist, laiendades temaatikat kõigile ruumiloomel valdkondadele.

Lisaks praegu Rahandusministeeriumi pakutavatele planeeringute valdkonna koolitustele korraldada ka teiste ruumiloomel valdkondade koolitusi eelkõige arhitektuurse ja maastikuarhitektuurse projekteerimise küsimustes. Eri ruumiloomel valdkondade pilootprojektide ja parimate tavade teabepäevad aitavad kaasa ruumiloomel kvaliteedi paranemisele üleüldiselt. Laiendada koolituste sihtrühma hõlmates nii avalikku- kui erasektorit, sealhulgas kolmandat sektorit.

- 8.2. Integreerida ruumiharidus üldhariduskoolide õppekavadesse.

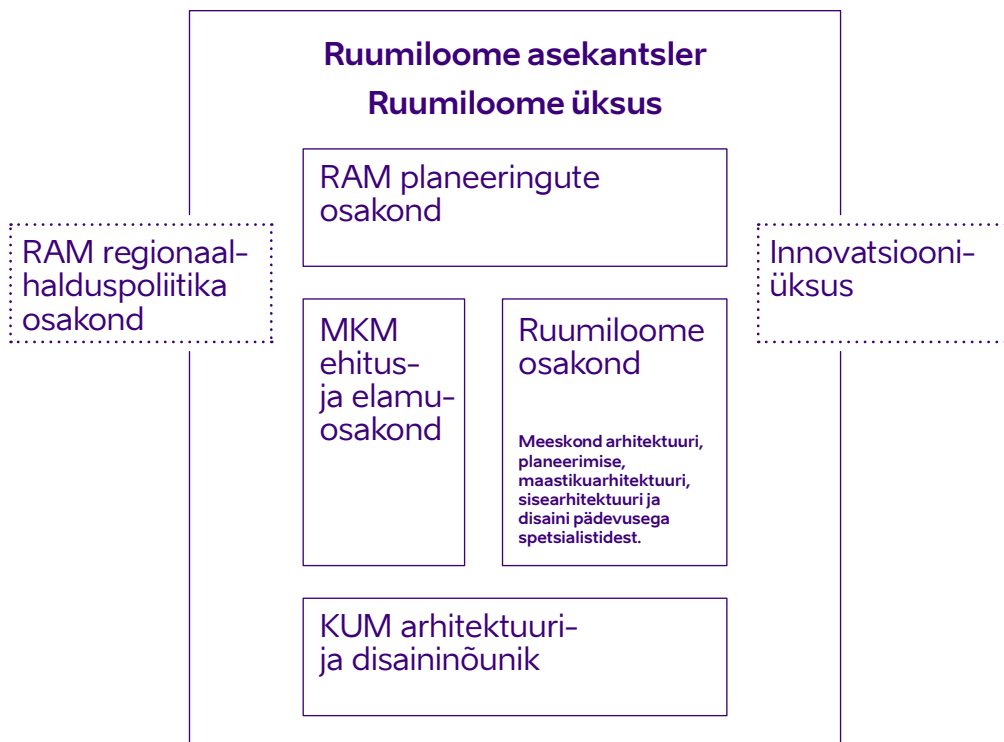
Võimaluse korral integreerida ruumiõpetus eri ainetega ja võtta gümnaasiumidele väljatöötatud valikaine „Arhitektuur ja elukeskkond“ laialdaselt kasutusse. Iga kodanik väärib baastadmisi ruumist, et väärtustada oma elukeskkonda ja kaasa rääkida ruumi kujundamises teadlikke ja tarku otsuseid tehes.

⁹ Eesti Linnade ja Valdade Liit ei toeta administreerimise suurenemist riigi keskvalitsuse tasandil. Aruande lõppu on lisatud vastav eriarvamus. Ekspertrühm analüüsis alternatiivset võimalikke ruumiloomel meeskonna paiknemisi TABELIS 1. Tabel ei ole ekspertrühma poolt konsensuslikult heaks kiidetud.

8.3. Jätkata ülikoolide koostöös ruumilise planeerimise alase magistri- ja täiendõppe väljaarendamist.

Õppe edasiarendamine ja rakendamine on oluline nii ruumilise planeerimise pädevuse suurendamisel kui ka lõpptulemusena ruumikvaliteedi parandamisel Eestis.

3. RUUMILOOME MEESKOND

Arvestades ruumilise planeerimise, arhitektuuri, sisearhitektuuri, maastikuarhitektuuri ja disaini valdkondade ruumipädevuse vajadusega, oleks uute ülesannete täitmiseks sobivaim **moodustada täiendavalt 5–15 ametikohast koosnev ruumiloo meeskond. Meeskond hakkaks toimima Rahandusministeeriumi või Majandus- ja Kommunikatsiooniministeeriumi ruumiloo üksusesse kuuluva osakonnana, ruumiloo asekanstleri juhtimise all, kuna:**

- see võimaldab täita kõiki ekspertrühma aruandes sisalduvaid ülesandeid, muuhulgas selliseid, mis on täna riigi tasandi osaliselt või täielikult täitmata;
- see ühendab seni killustunud ruumiga seotud ülesanded ühte kohta;
- see võimaldab ära kasutada ministeeriumis juba olemasolevat ruumivaldkonna pädevust;
- Rahandusministeeriumi juures toimib praegu ka regionaalhalduse valdkonnana üle riigi laotuv võrgustik, mis võimaldab suhelda kohaliku omavalitsuse üksustega;

- Rahandusministeeriumi riigivara osakond koordineerib riigi kinnisvarapoliitika rakendamist ja rahastamisotsuste tegemist ning suunab Riigi Kinnisvara Aktsiaseltsi tegevust;
- Rahandusministeerium koordineerib riigi strateegilist planeerimist ja eelarvepoliitikat, sh investeeringuid;
- paiknedes Rahandusministeeriumis oleks võimalik orgaaniliselt seostada omavahel finantsplaneerimise ja ruumiloome kogemused;
- paiknedes Majandus- ja Kommunikatsiooniministeeriumis oleks võimalik orgaaniliselt seostada ruumiloome meeskonnaga ehitus- ja elamuosakond, mis võimaldaks suunata ehitusvaldkonda oluliselt efektiivsemalt, hõlmates ehitamise kogu elukaart;
- paiknedes Majandus- ja Kommunikatsiooniministeeriumis oleks ruumiloome meeskonnal lihtsam teha koostöös seal asuvate teede- ja raudteeosakonna, transpordi arengu ja investeeringute osakonna ning välisvahendite osakonnaga investeeringutes ruumi kvaliteediga arvestamiseks.

Ruumiloome meeskonna täiendavate ametikohtade loomisel leida võimalusi ametnike arvu vähendamiseks kooskõlas riigi tõhustamise ja bürokraatia vähendamise üldise suunaga.

Riigi tasandil langetatakse iga päev suur arv ruumiotsuseid eri otsustustasanditel. Ruumiloome meeskonnal ei ole võimalik kõigis otsustusprotsessides osaleda. Seetõttu on oluline ka ruumipädevust suurendada valitsuse tasandil üldiselt, samuti kaasata täiendavalt ruumivaldkonna erialaliite ja -ühendusi.

Ülesanded ja rollid

Toodud ülesandeid ei ole täna valdavalt riigi tasandil seatud või on ülesannete täitmisel vastutus hajutatud. Mõningaid ülesandeid täidab planeerimise valdkonnas Rahandusministeeriumi planeeringute osakond või regionaalhalduse osakond; üksikuid ülesandeid täidab osaliselt Majandus- ja Kommunikatsiooniministeeriumi ehitus- ja elamuosakond ning Kultuuriministeeriumi arhitektuurinõunik.

Ruumiloome meeskonna ülesanded ei laiene kohaliku omavalitsuse otsustustasandile. Kohaliku omavalitsuse üksuste tasandi nõustamise tugiteenuse sisu ja vorm vajavad lisaanalüüsi ja läbirääkimist omavalitsusüksustega. Ruumiloome meeskond ei hakka tegelema kohaliku haldustasandi küsimustega ega dubleerima kohaliku omavalitsuse üksuse spetsialisti tööd, vaid suuremate ja üldisemate ülesannetega.

Ruumiloome meeskonna töö oluline osa on visioneeriv ja loominguline töö, sh riigi ruumi edendavate projektide algatamisel, väljatöötamisel ja elluviimisel (nt EV100 „Hea avalik ruum“ jätkuprojekt), kui ka ühiskonnas aktuaalsete ruumiloomet puudutavate kitsaskohtade lahendamisele kaasaaitamisel (nt riigi konkurentsivõime parandamine ruumi kvaliteedi parandamisega, kahanemisega kohanemine, paneelelamute ehk massehituse asendamine või nüüdisajastamine, maapiirkondade ja väikeasulate elukeskkonna säilitamine ja parandamine, ajalooliste hoonete kasutuselevõtmise soodustamine, linnapiirkondade arenguküsimuste koordineerimine, säästva arengu eesmärkide saavutamine, nüüdisaegse õpikeskkonna arendamine jm (vt LISA 1 peatükk 9.2).

Ruumiloomes meeskonna pakutavate teenuste peamised siht- rühmad on järgmised:

- valitsusasutused, eelkõige ministeeriumide arenguosakonnad (arengukavade ja investeeringute osas);
- riigiasutused: eelkõige Maanteeamet, Muinsuskaitseamet, Keskkonnaamet ja Maa-amet; riigi osalusega äriühingud: RKAS, RMK jt;
- sihtasutused Innove, EAS, KredEx, KiK ja PRIA;
- ruumivaldkonna erialaliidud, -ühingud ja keskused;
- koolituste ja juhendmaterjalide puhul ka valdkonna ettevõtjad ja kohaliku omavalitsuse üksused.

Ruumiloomes meeskonna esmaseks ülesandeks peaks olema planeerimis-
seaduses sätestatud **elukeskkonna parendamise põhimõtte laienda-
mine kogu ruumiloomele**: selle rakendamine riigivara tulevase kasutamise,
kinnisvarainvesteeringute ja rahastusmeetmetega seotud ruumiotsus-
tes, samuti osalemine ühiskonnas aktuaalsete probleemide lahendamisel.
Samal ajal tuleks alustada pikaajalisemate ja pikema vaatega ülesanne-
tega nagu strateegiliste dokumentide ja õigusaktide uuendamise ja loomi-
sega ning otsustusprotsesside ja infosüsteemide süsteemsete muudatuste
kavandamisega. Kõigi ülesannete täitmisel on oluline proaktiivsus ja initsia-
tiivi võtmine.

Ruumiloomes meeskonna ülesanded

1 Ruumipoliitika aluste loomine ja rakendamine (rakendamine dokumentides).

Töötab välja ja koordineerib riigi ruumipoliitikat ning töötab selle
rakendamise nimel. Teeb ettepanekuid ruumiloomet puuduta-
vate õigusaktide ja standardite muutmiseks.

Ruumipoliitika (ÜRPP) hõlmab arhitektuuri-, maa-, maastiku-, regio-
naal-, kultuuri-, ehitus-, sotsiaal- ja keskkonnapoliitikat ning riigi
kinnisvara strateegiat. Ruumiloomes meeskond osaleb poliitikate
arendamises ning jälgib nende elluviimist ruumi osas. Lisaks poliiti-
kadokumentidesse panustamisele osaleb ruumiloomes meeskond ka
oluliste strateegiliste dokumentide ja õigusaktide loomises ning uuenda-
damises.

Ruumiloomes meeskond taotleb riigi ruumilise arengu eesmärkide,
õigusaktide ja arengukavade paremat seostamist ja osaleb ruumi-
loomet puudutavate seaduste jt õigusaktide ettevalmistamises. Üles-
annet täidetakse koostöös ministeeriumide, erialaorganisatsioonide
ning teiste seotud osalistega.

2 Ruumipoliitika rakendamine üksikotsustega (rakendamine ruumis).

Nõustab riiki kinnisvara tellimisel ruumi kvaliteedi ja elukesk-
konna parandamise eesmärki silmas pidades.

Ruumiloomelise meeskond on riigi kui tellija kompetentsuse hoidja, kes osaleb lähteülesannete koostamises ja teeb ettepanekuid uuringute tegemiseks, olles partner RKASile, Maanteeametile, RMK-le, Keskkonnaametile, ministriumidele, riigi või Euroopa Liidu kaasfinantseeringu saajatele jne. Meeskond teeb ettepanekuid planeerimis- ja projekteerimisehangete (sh ideevõistluste) korraldamiseks ning avaliku ruumi, taristu ja ühistranspordisüsteemi arendamiseks. Ülesannete täitmisel on oluline kaasata KOVi võimalikult varajases staadiumis.

Nõustab riigivara strateegilise kasutamise vallas.

Ruumiloomelise meeskond nõustab valitsusasutusi nii hoonestatud kui ka hoonestamata kinnisvara valitsemise ja tulevikuvisioni vallas. Teeb vajaduse korral ettepanekuid ning annab eksperdiarvamusi kinnisvara kasutuses hoidmise, lammutamise, ajutisse kasutusse andmise või võõrandamise kohta kas riigivara valitsejale, kinnisvarateenuseid osutavale riigi äriühingule või sihtasutusele suure tähtsusega kinnisvara puudutavates küsimustes.

Jälgib investeringute ja toetuste vastavust ruumipoliitika eesmärkidele.

Ruumiloomelise meeskond jälgib riiklikult oluliste ruumilise arengu eesmärkide saavutamist ning oluliste ruumimõjuga otsuste kvaliteeti. Meeskond osaleb riigipoolsete investeerimistoetuste meetmete väljatöötamises, toetuse jagamisel ja jälgib selle eesmärgipärasest kasutamist. Teeb ettepanekuid riigieelarveliste vahendite kavandamiseks ja kasutamiseks riiklikult vajalike planeeringute, ehitusprojektide ja uuringute tellimiseks.

3 Ruumiloomelane nõustamine ja visiooni loomine.

Pakub lahendusi ühiskonnas aktuaalsetele ruumiloomelise valdkondi hõlmavatele probleemidele ja nõustab oluliste ruumiotsuste tegemisel.

Ruumiloomelise meeskond nõustab valitsusasutusi strateegiate ja kavade väljatöötamisel ning oluliste ruumiotsuste tegemisel, osaleb oluliste ruumiloomeliste ja riigi arengut suunavate kavade koostamises ning suurobjektidega seotud töörühmades ja komisjonides (nt sadamad, lennujaamad, muuseumid, staadionid, suured tee-ehitusobjektid), et tagada ruumimõjuga arvestamine otuste langetamisel. Osaleb ruumiloomelise seotud töörühmade ja komisjonide töös, nt säästva arengu komisjon, maastikukonventsiooni töörühm jt.

Nõustab riigiasutusi ja -ettevõtteid oluliste ehitiste asukohavalikul, ruumilise planeerimise, projekteerimise ja muude ruumiotsuste, sh ehitamise otsuste tegemisel. Teeb ettepanekuid arhitektuurivõistluste ja eksperdiarvamuste koostamiseks; koostab eskiise, mahulisi analüüse ja ruumianalüüse.

Töötab ruumiandmete ja kaardikihtidega terviklikku ruumilist arengut puudutavate riigi huvide kaardistamise, analüüsimise ja süstematiseerimise eesmärgil.

Ruumiloome meeskond on riigi tasandi ruumiandmete ja kaardikihtide analüüsija-sünteesija, ettepanekute tegija olemasolevate kaardikihtide sidususe parandamiseks ja uute kaardikihtide loomiseks.

4 Ruumiloome alane koostöö ja koolitamine.

Korraldab koostööd erialaliitude ja valdkonna ekspertidega.
Korraldab koolitusi ruumiloome valdkondades.

Ruumiloome meeskond avab ruumiteemasid üldsuse jaoks ning toob valdkondade üleselt esile olulisi küsimusi, korraldab koostööd ja koolitusi. Nõustab poliitiku ja edastab avalikkuse või valitsusasutuste seisukohti, edendades kahesuunalist kommunikatsiooni. Selgitab ruumiloome probleemistikku ning avab konteksti laiemal üldsusel jaoks.

Ruumiloome meeskond algatab ruumiloome valdkondade arutelusid, korraldab seminare, konverentse ja koolitusi. Ta moodustab ja juhivad töörühmi aktuaalsete teemade käsitlemiseks. Kogub ja koondab ning analüüsib ruumiloome valdkondade uuringuid ja projekte ning koostab kogemustele tuginevalt kohaliku omavalitsuse üksustele ja arendajatele vastavaid abi- ja juhendmaterjale.

5 Rahvusvaheline koostöö

Esindab eestit ruumilise arengu küsimustes rahvusvaheliselt.

Ruumiloome meeskond on koostööpartner rahvusvahelistes ruumilistes küsimustes ning koostöö järjepidevuse hoidja. Osaleb Läänemere regiooni ja Põhjala ruumilises arengus kaasa rääkimisel, sh Euroopa Liidu tasandi poliitika kujundamises. Arhitektuuri, ehituse ja planeerimise valdkonnad on praegu Euroopa tasandil lahus. VASABi (Vision and Strategies Around the Baltic Sea) suunal tegutseb Rahandusministeerium, Läänemere strateegia konverentsi valmistab ette Välisministeerium jne. Panustab Euroopa mõõtme otsuste kujundamisse, mis puudutavad regionaalarengut ja linnapoliitikat (Urban Europe, URBACT, digitaalplaneering). Osaleb uute ruumilise mõjuga Euroopa Liidu direktiivide Eesti-poolse koostöö koordineerimises ja seisukohtade kujundamises.

Ülesannete nimekiri ei ole lõplik ega järjestatud prioriteetsuse järgi. Ruumiloome meeskonna täpsema tegevuse kindlaksmääramine, dubleerimise vältimine, seatud ülesanded ja mehhanismid nende täitmiseks jmt teemad on töörühma ülesanne, mis lahendatakse eri osalistega läbirääkimise teel.

4. ETTEPANEKUTE ELLUVIIMISEKS VAJALIKUD SAMMUD (KOHESED TEGEVUSED)

Ekspertrühma ettepanekute elluviimiseks on vaja astuda järgmised sammud.

1. Moodustada tööriühm¹⁰

Ekspertrühm teeb ettepaneku luua ruumiloome üksuse moodustamise ettevalmistamiseks ja töö alustamiseks vastav tööriühm, mis loob eeldused ja alused ruumiloome meeskonna tegevusele. Tööriühma põhikoosseis on indikatiivselt 3-5 inimest. Tööriühma hinnanguline tööperiood on 1 aasta. Tööriühmas on esindatud ruumivaldkondade, õiguse ja riigihalduse pädevus.

Tööriühm:

- analüüsib ja kaardistab olemasolevate üksuste tööülesandeid;
- teeb ettepanekuid ja räägib läbi seotud osalistega ruumiloome meeskonna sobivaima struktuuri;
- määrab kindlaks tulevase töökorralduse ning ressursivajaduse muutunud struktuuriüksustes;
- valmistab koostöös seotud osalistega ette ruumiotsuseid tegevate avaliku sektori asutuste põhikirjade ja põhimääruste muudatusettepanekud;
- teeb ettepanekuid, räägib läbi ja kooskõlastab ruumiloome osakonna ja avaliku sektori ruumivaldkonnaga tegelevate osaliste tegevuse otsustusprotsesside sidumiseks ning erialaliitudega koostöö aluste loomiseks;
- valmistab ette Vabariigi Valitsuse seaduse eelnõu ministriumide ülesandeid ja töökorraldust reguleerivate õigusaktide muutmiseks ruumiloome üksuse moodustamiseks ja selle juhtimisstruktuuri korraldamiseks.

2. Tööriühma töö tulemustest lähtuvalt moodustada ruumiloome üksus ning nimetada ruumiloome eest vastutav asekanstler.

Ruumiloome osakond asub ellu viima ekspertrühma teisi ettepanekuid.

¹⁰ ELVL on seisukohal, et tööriühma ülesanded on võimalik täita ka tööriühma moodustamata. Eriarvamus on lisatud aruande lõppu.

5. ÜHISKONNAKASU

Ekspertühma ettepanekute elluviimine loob senisest paremad alused kvaliteetse ruumi tekkimiseks, kuna:

- seadustes on ruumilise arengu üldpõhimõtted kirjeldatud;
- kvaliteetne elukeskkond on riigi tellimus;
- ruumiväärtused on kaardil ja andmesüsteemid on ühendatud ning avaandmetena kasutatavad;
- riigi ruumipoliitika on terviklik ja valdkondi läbiv;
- riiklikud ruumilise arengu eesmärgid on järjepidevad;
- riik ja KOVID on tellijana targemad;
- valdkondlikud ruumiotsused on paremini kaalutud;
- riik toetab regionaalselt tasakaalustatumat ruumiarengut;
- riigiasutuste ja KOVIDe koostöö on parem.

KASU EESTI RIIGILE:

- Riiklike **ruumilise arengu otsuste tegemine muutub efektiivsemaks** nii lühi- kui ka pikaajalises vaates, kuna riik on ruumivaldkonna teadmistega paremini varustatud, informeeritum ja võimekam ning eri osaliste vaheline koostöö on sidusam.
- Riiklike **ressursside kasutus muutub tõhusamaks ja säästlikumaks**, kuna tekib pidev ja pikaajaline ülevaade Eesti ruumilisest keskkonnast ja selle arengust.
- Eesti **ruumiline keskkond muutub kvaliteetsemaks**, mis toob pikas vaates kaasa palju ühiskonnakasusid kõigis valdkondades rahvatervisest majanduseni, kuna riigi huvid ja eesmärgid on ruumivaldkondade seisukohast selgemalt ja ühtsemalt kindlaks määratud ning neil on eestkostja.
- Eesti muutub **rahvusvaheliselt konkurentsivõimelisemaks**, kuna parem ruumiline keskkond on atraktiivsem nii elanikele, ettevõtjatele ja investoritele kui ka külalistele.
- Eesti **ruumiline areng muutub tasakaalustatumaks ja vajadusel kiiremaks**. Kuna ruumivaldkondi puudutav seadusruum muutub selgemaks, väheneb ehitusprojektide, planeeringute jm vaidluste, sh kohtuvaidluste hulk ja kestus ning ka neile kuluv raha on väiksem.
- Eesti **riigi maine paraneb**. Tehes otsuseid ja astudes konkreetseid samme mitme olulise rahvusvahelise ruumipoliitilise dokumendi eesmärkide elluviimiseks (Euroopa maastikukonventsioon, Davosi deklaratsioon, ÜRO säästva arengu eesmärgid jne), saab Eesti riik olla teistele riikidele teenäitajaks.

6. EKSPERTRÜHMA KOOSSEIS

Ruumiloome ekspertrühma töö võtsid kokku ekspertrühma juht **Jaak-Adam Looveer** koos **Kaidi Põldojaga**. Ruumiloome ekspertrühma aruande sisu põhineb ekspertrühma liikmete ja töörühmade liikmete ettepanekutel ja on laiapõhjaliselt läbi arutatud.

Olulise panuse aruande koostamisse andsid töörühmade juhid **Katrin Koov**, **Veronika Valk-Siska**, **Toomas Paaver**, **Indrek Ranniku** ja **Kalle Vellevoog**. Riigikantselei poolt toetasid ekspertrühma tööd **Marten Kaevats** ja **Anni Katkosild**.

EKSPERTRÜHMA KUULUSID:

Kultuuriministeeriumist Hillar Sein ja Tarvi Sits, asendusliikmed Siim Raie ja Indrek Rünkla;

Tartu Ülikoolist Rein Ahas, asendusliige Garri Raagmaa;

Rahandusministeeriumist Veronika Ilsjan ja Tiit Oidjärv, asendusliikmed Marika Tuusis ja Andres Levald;

Eesti Linnade ja Valdade Liidust Angelika Kallakmaa-Kapsta, asendusliige Endrik Mänd.

**Majandus- ja Kommunikatsiooni-
ministeeriumist** Indrek Gailan ja Karin Sillmann, täiendavalt Jüri Rass ning asendusliikmed Triin Orav ja Liis Vahter;

Ruumijagamise töörühma, mida juhtis Indrek Ranniku, kuulusid Angelika Kallakmaa-Kapsta, ELVL; Siim Raie, KUM; Pille Metspalu, EPÜ; Veronika Ilsjan, RAM; Maila Kuusik, EPÜ; Triin Orav, MKM; Garri Raagmaa, TÜ; Tõnu Laigu, EAL; Tarvi Sits, KUM; Katrin Koov, EAL; Teele Nigola, EMAL; Teele Pehk, Koostöökogu; Tiit Oidjärv, RAM; Helen Sooväli-Sepping, TLÜ.

Keskkonnaministeeriumist Taimo Aasma, asendusliige Marika Erikson;

Ruumiotsuste töörühma, mida juhtis Kalle Vellevoog, kuulusid Endrik Mänd, ELVL; Triin Talk, KUM; Heikki Kalle, EPÜ; Veronika Ilsjan, RAM; Sulev Nurme, EMAL; Silver Riisalo, EMAL; Reio Raudsepp, ESL; Liis Vahter ja Triin Orav, MKM; Andres Alver, EAL; Jiri Tintera, Valga KOV; Andres Levald, RAM; Tõnu Laigu, EAL; Taimo Aasma, KEM; Timo Aarmaa ja Peeter Mauer, RKAS.

Haridus- ja Teadusministeeriumist Indrek Riisaar, asendusliige Marianne Rohulaid-Kuusik;

Eesti Arhitektide Liidust (EAL) Aet Ader, Peeter Pere ja Toomas Paaver, asendusliige Katrin Koov;

Eesti Planeerijate Ühingust Heiki Kalberg, asendusliige Maila Kuusik;

Ruumipädevuse töörühma, mida juhtis Katrin Koov, kuulusid Anu Hallik-Jürgenstein, ELVL; Kaie Enno, EPÜ; Veronika Ilsjan, RAM; Peeter Pere, EAL; Aet Ader, EAL; Triin Orav, MKM; Timo Aarmaa, RKAS; Mart Hiob, EMAL; Veronika Valk, EAL; Tiit Oidjärv, RAM, Silver Meikar, KUM; Marten Kaevats, Riigikantselei.

Eesti Maastikuarhitektide Liidust (EMAL) Ülle Kunnus, asendusliige Sulev Nurme;

Eesti Sisearhitektide Liidust (ESL) Reio Raudsepp, asendusliige Raul Tiitus;

Eesti Disainerite Liidust (EDL) Ilona Gurjanova;

Ruumiõiguse töörühma, mida juhtis Toomas Paaver, kuulusid Merike Alep, ELVL; Carolin Pihlap, KUM; Maila Kuusik, EPÜ; Ülle Reidi, MKM; Indrek Rünkla, KUM; Teet Kukk, RAM; Ülle Kunnus, EMAL; Triin Orav, MKM; Daimar Liiv, Halduskohus; Aet Ader, EAL; Endrik Mänd, ELVL; Toomas Tammis, EKA; Katri-Liis Ennok, RAM.

Eesti Kunstiakadeemiast (EKA) Toomas Tammis, asendusliige Andres Ojari;

LÕPETUSEKS

Hea ruum on Eesti riigile ja siin elavatele inimestele kasulik nii majanduslikult kui ka sotsiaalse võrdsuse, demokraatia, rände, investeeringute tegemise ja elukohavaliku seisukohalt. Seega on oluline iga riigi tasandi otsus, mis selle saavutamisele kaasa aitab, ning iga samm, mis ruumi parandamise suunas astutakse.

Eesti ruumi väärtusi hoides ja kvaliteeti parandades suudaksime olla riigina edukamad, sh paremini konkureerida elu- ja töökohtade asukohana, samuti turismi sihtkohana. Ruumi senisest teadlikum ja läbimõeldum arendamine aitab parandada Eestis elukvaliteeti ja suurendada elanike heaolu nii praegu kui ka pikema aja jooksul.

Ruumiloome ekspertrühm oli esimene laiapõhjaline pikaajaline foorum ruumiloome probleemistiku analüüsimiseks ja lahenduste pakkumiseks, mis hõlmas nii kõiki olulisemaid ruumierialade esindusorganisatsioone, ülikoole, ministeeriume kui ka muid valitsusasutusi, kes iga päev, otseselt või kaudselt, riiklikke ruumiotsuseid langetavad; samuti väliseid eksperte.

Sellisenä on ekspertrühmal sümboolne tähendus. On oluline, et selle, oma ala tippspetsialiste koondanud rühma ajamahuka töö tulemusena astuks Vabariigi Valitsus konkreetseid samme ekspertrühma ettepanekute elluviimiseks.

Ruumiloome ekspertrühma eestvedajad tänavad kõiki ekspertrühma ja töörühmade liikmeid ning väliseid eksperte sisuka koostöö eest.

Vanamoodi jätkamine ei vii meid teistsuguste tulemusteni.

TÄIENDAVAD SEISUKOHAD JA ERIARVAMUSED

Riigikantselei
Ruumilooime ekspertrühm
jaak-adam.looveer@riigikantselei.ee
Rahandusministeerium
Tiiu.Oidjarv@fin.ee

Teie e-kiri 21.09.2018
Meie 26.09.2018 nr 1-7/215

Ruumilooime ekspertrühma lõpp-aruanne (täpsustatud)

Eesti Linnade ja Valdade Liidu (ELVL) juhatus ja volikogu on käesoleval aastal arutanud ruumilooime ekspertrühma materjale mitmel korral – sh ELL ja ELVL juhatus 23.01.2018 ja 08.05.2018 koosolekul, ELVL volikogu 27.02.2018, samuti 11.09.2018 koosolekul.

Omapoolseid seisukohti, tulenevalt kohaliku omavalitsuse autonoomia, sh planeerimisautonoomia põhimõtte toimumise tagamise vajadusest lähtudes, oleme esitanud oma kirjadega vähemalt kolmel korral (ELL kiri 01.02.2018 nr 1-7/30 Arengu ruumilise ja strateegiline kavandamise küsimused; ELVL kiri 13.03.2018 nr 1-7/53-1 Riigikantselei ruumilooime ekspertrühma vahearuanne (eelnõu); ELVL kiri 14.05.2018 nr 1-7/117 Riigikantselei ruumilooime ekspertrühma vahearuanne (eelnõu) II. Samuti on ELVL esindajad väljendanud liidu poolseid seisukohti ekspertrühma koosolekutel.

Seisukohtade kujundamisel on ELVL lähtunud Eesti Vabariigi Põhiseaduse põhimõttest, et kõiki kohaliku elu küsimusi otsustavad ja korraldavad kohalikud omavalitsused, kes tegutsevad seaduste alusel, iseseisvalt. Kohaliku omavalitsuse enesekorraldusõigus hõlmab ka planeerimistegevust, st - kohaliku omavalitsuse planeerimisvõim hõlmab muuhulgas territoriaalplaneerimist, sh üldplaneeringute, eriplaneeringute ja detailplaneeringute koostamise korraldamise õigust. Kohalik omavalitsus on pädev täiendava volitusnormita otsustama iga küsimust, mis ei ole riigielu küsimus.

Eeltoodust tulenevalt kordame siinkohal veelkord, et ELVL juhatus ja volikogu ei ole nõus kohalike omavalitsuste autonoomia, sh planeerimisautonoomia piiramise ning ametkondliku administreerimise suurendamise suunas kallutavate taotlustega, mis paraku on kujunenud ruumilooime ekspertrühma lõpparuande ning selle pinnal kavandatavate edasiste tegevuste põhisisuks (vt lõpparuanne lk 19-24: Ruumilooime meeskond; Rakkerühm).

Leiame jätkuvalt, et ruumilooime kvaliteedi paranemist ei ole võimalik saavutada ametkondliku ehk ministeeriumite või Riigikantselei juurde loodavate täiendavate administratiivsete struktuuride loomise võimendamisega vaid praktiliste igapäevatöö sammudega, sh asjatundjate võrgustikutöö süsteemse arendamise, ametnike ametijuhendite kompetentsusnõuete täiendamise, ametkondade põhimääruste täiendamise ning spetsialistide ja ametnike süsteemse ja eesmärgipärase koolitusega. Eeltoodule lisandub mõistagi kodanikuühiskonna initsiatiivi toetamise vajadus.

Lugupidamisega

/allkirjastatud digitaalselt/
Jüri Võigemast
ELVL tegevdirektor

Ruumiloome ekspertrühmale

18.10.2018 A 22/034

Eesti Arhitektide Liidu ettepanekud edasiseks tegevuseks

Eesti Arhitektide Liidu (EAL) juhatus ja eestseisus on tutvunud ruumiloome ekspertrühma lõpparuandega ja hindab kõrgelt ruumiloome ekspertrühma tööd olemasoleva olukorra analüüsimisel ja ettepanekute väljatöötamisel. Vastavalt EALi eestseisuse 27. septembril ja 18. oktoobril 2018 toimunud koosolekute otsusele soovib EAL ruumiloome üksuse loomist valitsustasandil ja soovib, et seda ettepanekut käsitletakse edasises tegevuses ühe olulisema muudatusena.

Toetame eri ministeeriumite ruumipädevuse konsolideerimise ettepanekut, et tugevdada ruumiloome alast tööd riigi tasandil, samuti pädevuse tõstmist kohalikes omavalitsustes läbi koolituste ja juhendmaterjalide. Lisaks näeme endiselt vajadust ministeeriumite ülese üksuse järele, et valitsust nõustada, olla eksperdina oluliste ruumiotsuste tegemise juures ja luua sünergia erinevate osapoolte vahel.

Lugupidamisega

Katrin Koov

Eesti Arhitektide Liit
president

RAHANDUSMINISTEERIUM

Riigikantslei
riigikantslei@riigikantslei.ee

Meie 22.10.2018

nr 1.1-11/7567-2

Ruumiloome ekspertrühma lõpparuandest

Rahandusministeeriumis töötavad ekspertrühma liikmed on tutvunud 09.10.2018 ekspertrühmale saadetud lõpparuandega ning on koondanud Rahandusministeeriumi eri valdkondade seisukohad. Üldjoontes toetame mitmeid lõpparuandes esitatud järeldusi. Kõikide ettepanekutega ei saa me aga nõustuda ning esitame aruande teksti sõnastuse ja üksikasjade kohta omapoolsed märkused.

Lõpparuande täiendavaks tasakaalustamiseks toimus 18.10.2018 arutelu Rahandusministeeriumit ekspertrühmas esindavate liikmete, ekspertrühma juhi ning Kultuuriministeeriumi arhitektuuri- ja disaininõuniku osavõtul.

Nõupidamisel lepidi kokku mitmed muudatused, täiendused ja täpsustused lõpparuande sõnastuses. Lisaks neile esitab Rahandusministeerium allpool märkused ja ettepanekud, millega arvestamine on vajalik jätkutegevuse käigus hoidmaks kooskõla teiste riigi poliitikatega ja kokkulepitud põhimõtetega.

1. Riigireformi konteksti arvestades juhime tähelepanu järgnevale:

- 1.1. Vabariigi Valitsus on pidanud oluliseks bürokraatia vähendamist. Selle saavutamiseks on viidud ellu mitmeid algatusi, nt nullbürokraatia projekt, õigusloome mahu vähendamine. Soovitame kaaluda, kas uue seaduse loomine (ruumiloome seadus) on kõige otstarbekam lahendus või on alternatiivseid võimalusi, mis ei tähendaks täiendava õiguse loomist. Bürokraatia ja halduskoormuse vähendamise aspekti tuleb silmas pidada kõikide ekspertrühma aruandes toodud ettepanekute rakendamisel. Riigiasutuste, inimeste ja ettevõtete halduskoormus ei tohi tõusta, kuid aruandes olevad ettepanekud viitavad selle tõusule.
- 1.2. Vabariigi Valitsus on võtnud eesmärgiks (Vabariigi Valitsuse Tegevusprogrammis, riigieelarve strateegias) hoida valitsussektori töötajate arvu kooskõlas tööealise elanikkonna hulgaga (alla 12% 15-74 aastastest). Sellega seoses oleme seisukohal, et ruumiloome alane pädevuse kasv tuleb põhisosas saavutada olemasolevate ressursside baasil (töötajad, eelarvelised vahendid), selliselt, et töötajate koguarv ei kasvaks. Samuti ei ole otstarbekas uue asekancleri koha loomine, vaid tegevused on mõistlik paigutada mõne olemasoleva asekancleri portfelli.
- 1.3. Teeme ettepaneku kavandada valdkondade ülesed jätkutegevused Rahandusministeeriumi riigireformi meeskonna koordineerimisel.

2. Strateegilisest planeerimisest, riigieelarvest ja riigi investeringute juhtimisest lähtudes märgime järgmist:

- 2.1. Ettepanekute p 4.1. kohaselt lk 14 tuleb riigi tegevuspõhise eelarve struktuuri koostamisel ning üleriigilise strateegia ja valdkondlike arengukavade metoodiliste aluste väljatöötamisel arvestada ruumimõjuga.

Riigikogu kinnitatava seaduse info agregeerituse tase (elemendid nt kulud, tulemusvaldkonnad, programmid jne) on selline, et ettepaneku sisu jääb riigieelarve osakonnale kui riigieelarve metoodika kujundamise kompetentsikeskusele ebaselgeks. Leiame, et ettepanek vajab rakendamiseks täpsustamist ja koostöös Rahandusministeeriumi eelarve osakonnaga kokku leppimist, kuidas ruumiloome mõjuga strateegilises planeerimisel ja eelarves on võimalik arvestada.

Arusaadav on ruumiloome horisontalne tähtsustamine, sh investeringute kavandamisel, mistõttu toetame ruumiloome mõõtmel lisamist nt ka valitsuse kinnitatavasse läbivate teemade juhendisse. Läbivate teemade arvestamise kohustus tuleneb edaspidi ka strateegilise planeerimise ja finantsjuhtimise regulatsioonist.

- 2.2. Punktis 4.2. tehakse ettepanek kinnitada üleriigiline planeering Riigikogu poliitika põhialustena.

Poliitika põhialuste kujundamisel tuleb arvestada, et tegemist on üsna üldise Riigikogu kinnitatava strateegiadokumendiga, mistõttu selle ettepaneku mõju hea ruumiloome kujundamisele võib olla piiratud.

Ruumilooma ekspertrühma tasandil ei ole otstarbekas otsustada, milline on parim viis seostada planeeringute süsteem riigi strateegiliste arengudokumentide süsteemiga. Võimalik on ruumilooma eesmärkide sõnastamine ka muudes dokumentides kui poliitika põhialused.

- 2.3. Punktis 4.2. leitakse ühtlasi, et Eesti 2035 strateegias tuleb sõnastada Eesti ruumi arengusuunad, hõlmates kõiki ruumilooma valdkondi.

Eesti 2035 strateegias seatakse kogu riigile kesksed arengueesmärgid ja -suunad. Ruumilooma kui üldpõhimõtte kajastamine strateegias võib olla asjakohane proportsionaalselt sama tasandi teemadega, kuid kindlasti ei sobi oma taseme poolest selle teema eri alavaldkondade suunad strateegiasse, kuivõrd Eesti 2035 agreeerituse tase on niivõrd kõrge (praeguse kontseptsiooni kohaselt 5-6 lk).

- 2.4. Ruumilooma meeskonna lk 22 kirjeldatud ülesannete kohaselt osaleb meeskond riigipoolsete investeerimistoetuste meetmete väljatöötamises, toetuse jagamisel ja jälgib selle eesmärgipärast kasutamist. Samuti teeb ettepanekuid riigieelarveliste vahendite kavandamiseks ja kasutamiseks riiklikult vajalike planeeringute, ehitusprojektide ja uuringute tellimiseks.

Kuivõrd ruumiloomet nähakse eelkõige prioriteetse horisontaalse mõõtmena, siis toetuste jagamisel ja eesmärgipärase kasutuse jälgimisel osalemine on selline tase, kus tavaliselt näeme rakendusasutusi ja -üksusi. Meetmete väljatöötamises osalemine oleks samas mõeldav.

- 2.5. Täiendavalt anname teada, et Rahandusministeerium viib koostöös IMFiga läbi riigi investeringute juhtimise analüüsi. Analüüsi käigus on võimalik arvestada ruumilooma ekspertrühma ettepanekuga 2.2.

3. Riigihankeid käsitlevate ettepanekute kohta selgitame, et:

- 3.1. Me ei näe riigihangete seaduse muutmise vajadust.

- 3.2. Riigihangetega seotud probleemiesituse osas lk 16 p 6.3. on vajalik täpsustus, et lubatud on kunstilistel põhjustel osta otse ühelt pakkujalt väljakuulutamiseta läbirääkimistega hankemenetluses, kuid seda alust ei saa laiendada tavalistele toodetele, nt mööblile vms.

Lähtudes sellest, et me oleme Euroopa Liidu siseturu osa, oleme kohustatud avama oma turu kõigile EL pakkujatele, lisaks kohustavad rahvusvahelised lepingud meid võrdselt kohtlema ka WTO riigihankelepinguga ühinenud riikidest pärinevaid pakkujaid, seetõttu ei ole Eesti toodete või teenuste eelistamine lubatud. Samas on muidugi Eesti pakkujatel kõige parem võimalus meie riigihangetel osaleda. Samuti tuleneb Euroopa Liidu direktiividest, et konkreetseid tooteid või kaubamärke ei tohi hankija nõuda, vaid peab alati lubama samaväärseid pakkuda. Samaväärsuse hindamine on hankija ülesanne, päritolu ei saa samaväärsuse hindamisel olla kriteeriumiks.

- 3.3. Juhendite koostamist me toetame, kuid kuna meil puuduvad valdkondlikud teadmised, siis juhendite koostamisel saame meie pakkuda oma tuge, kuid algatus ja sisend peaks tulema erialaliidult vms organisatsioonilt, kes vastavat valdkonda kõige paremini tunneb. Need juhendid, mis meil on sellise koostöö tulemusena valminud, on üldiselt hästi vastu võetud.

4. Ruumilise planeerimise ja regionaalvaldkonda puudutavate ettepanekute osas on meie seisukohad järgmised:

- 4.1. Peame küsitavaks valdkondlike õigusaktidega konkureeriva võimaliku uue õigusakti mõju valdkondlikele ruumiotsustele ja sellise õigusakti otstarbekust. Valdkondlike õigusakte saab täiendada eelkõige valdkondlike ministeeriumite õigusloome kaudu.

- 4.2. Regionaaltasandi planeeringuinstrumentide funktsiooni ja institutsionaalset kuuluvust planeerimissüsteemis käsitletakse täpsemalt ruumilise planeerimise rohelise raamatu koostamise protsessis ning edasiste analüüside käigus, mistõttu regionaaltasandi planeeringute korraldust käsitlevad järeldused ja otsused on ennatlikud ning teema kompleksust tervikuna mitte arvestavad. Halduspiiride üle planeerimist tuleb eelistada ja edendada nii regionaalsel kui ka kohalikul tasandil.

- 4.3. Rahandusministeeriumile teadaolevalt on lisaks Maa-ametile kaalumisel ka muud portaalid või infosüsteemid, mistõttu Maa-ameti kaardirakendus ei pruugi olla ainus võimalus ruumiloomet toetavate teenuste edendamiseks.

- 4.4. Võimalikust ruumilooma meeskonnast jäävad praeguses sõnastuses kõrvale vastutusvaldkonnad, mis omavad olulist ruumimõju (näiteks riigivara, regionaalvaldkond, looduskaitse, taristu), mistõttu ei ole realistlik eeldada, et kõik ruumiga seotud pädevused ja otsused riigis koondatakse muudatusega ühte struktuuriüksusesse. Esmatähtis on olemasolevate institutsioonide ruumipädevuste tõstmine. Ettepanek vajab seisukoha võtmiseks terviklikku analüüsi, mille tegemist võiks koordineerida Rahandusministeeriumi riigivalitsemise reformi elluviimist toetav meeskond.

4.5. Ruumiloomes meeskonna loomiseks on lk 20 tehtud ettepanek, et ruumiloomes meeskonna täiendavate ametikohtade loomisel leida võimalusi ametnike arvu vähendamiseks nt maareformi lõpule viimise ja haldusreformi / maavalitsuste likvideerimisega seoses vabaneva tööjõu arvelt või muul viisil kooskõlas riigi tõhustamise ja bürokraatia vähendamise üldise suunaga.

Rahandusministeerium ei nõustu esitatud ettepanekuga. Maavalitsuste tegevus lõpetati 31.12.2017 ning ülesanded koos maavalitsuste eelarvega jagati asutuste vahel. Haldusreformi läbiviimiseks eraldi töötajaid ei palgatud. Reserve ei säilitatud ning töötajate arv vähenes aastaga 1,7 korda. Rahandusministeerium ei näe rohkem võimalusi valitsusasutuse ülesannete täitmiseks vajaliku tööjõu täiendavaks vähendamiseks.

Omandireformiga seotud riigitöötajad Rahandusministeeriumi regionaalhalduse osakonnas saavad palka Omandireformi reservfondist. Reservfondi vahendid on sihtotstarbelised ja neid ei saa kulutada millelegi muule peale ettenähtud sihtotstarbe.

Kõiki eespool esitatud ettepanekuid tuleb vaadelda tervikuna ja arvestada jätkutegevustes vastastikuseid seoseid nende vahel.

Lugupidamisega

(allkirjastatud digitaalselt)

Veiko Tali

Rahandusministeeriumi kantsler

Lisaadressaadid:

Kultuuriministeerium

Andres Levald 611 3125

Andres.Levald@fin.ee